

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
ČESKÉ BUDĚJOVICE**

Bakalářská práce

2011

Ing. Barbora Růžičková

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Finanční gramotnost pro střední vzdělávání

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí bakalářské práce
Dr. Ing. Dagmar Škodová-Parmová

Autor
Ing. Barbora Růžičková

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje finanční gramotnosti ve středním vzdělávání a možnostem jejího zvyšování. V práci je popsána administrativní cesta od plánování až po uvedení požadavků na žáky do praxe. Dále je zmíněn význam finančního vzdělávání pro společnost i jednotlivce. Jsou popsány základní dokumenty pro tuto problematiku a role zainteresovaných ministerstev a bankovního sektoru. Řešena je také podpora pedagogických pracovníků, kteří se výuce finanční gramotnosti na středních školách věnují.

Praktická část práce sleduje výzkum finanční gramotnosti prováděný na střední odborné škole, jeho organizaci a výsledky. Závěry výzkumu jsou porovnány se závěry kvantitativního výzkumu realizovaného pro Ministerstvo financí v roce 2007.

Cílem práce je zjistit, zda žáci, kteří výuku základních prvků finanční gramotnosti již absolvovali, dosahují většího přehledu, vykazují vyšší znalosti a dokáží se lépe orientovat na finančním trhu než respondenti výzkumu z roku 2007.

V závěru práce jsou sdělena klíčová zjištění výzkumu a obsaženy návody, rady a doporučení, jak je možné výukový proces více zefektivnit.

Abstract

The thesis deals with financial literacy in secondary education and its possible improvement. Author describes the administrative way from planning to commissioning of requirements for students to practice. It is also mentioned the importance of financial education for society and individuals. The thesis mentions the basic documents on the issue and the role of relevant ministries and the banking sector. There is also solved support for teachers who teach financial literacy in secondary schools.

The practical part of the thesis observed research of financial literacy at the secondary school, its organization and results. The findings are compared with the findings of quantitative research conducted for the Ministry of Finance in 2007.

The aim is to determine whether students who learnt basic elements of financial literacy, have higher skills and are able to focus better on financial market than respondents in 2007.

The conclusion of the thesis contains instructions and advices to do the learning process more effective.

Poděkování

Děkuji vedoucí práce paní Dr. Ing. Dagmar Škodové-Parmové za pozitivní přístup k tématu mé práce a za cenné rady a podněty při zpracování bakalářské práce. Děkuji také své rodině za psychickou podporu, kterou mi věnovala po celou dobu studia a při psaní bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce a to v nezkrácené podobě, fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 15. března 2011

.....
podpis

OBSAH

Úvod	6
1 Cíl a metodika práce	7
2 Finanční vzdělávání	7
2.1 Význam zvyšování finanční gramotnosti ve společnosti	7
2.2 Přínosy finančního vzdělávání pro společnost a jednotlivce	9
2.3 Klíčové dokumenty	10
2.3.1 Národní strategie finančního vzdělávání	10
2.3.2 Standard finanční gramotnosti	12
2.3.3 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách	12
2.4 Úloha bankovního sektoru	13
2.5 Podpora pedagogů	13
2.6 Výzkum finanční gramotnosti	14
3 Řešení problematiky	15
3.1 Výběr tématu	15
3.2 Organizace výzkumu	15
4 Průzkum finanční gramotnosti žáků vybrané střední školy	17
5 Hodnocení výzkumu	17
6 Klíčové rozdíly	33
7 Zvýšení efektivity výuky finanční gramotnosti	33
7.1 Motivace žáka	33
7.2 Způsob předávání informací	34
7.3 Postoj učitele	35
Závěr	36
Seznam pramenů	37
Přílohy	

ÚVOD

Pojem finanční krize je v současné době velmi aktuální, ačkoliv zadluženost českých občanů – i přes její prudký meziroční nárůst – není ve srovnání s občany ostatních zemí EU tak extrémní. Lidé se často nebojí riskovat, dělají neuvážená rozhodnutí a výsledkem bývá neúměrné zatížení domácího rozpočtu – to vše především z důvodu nízké finanční gramotnosti. Je třeba zaměřit se zejména na mladou generaci, která by se v příštích letech mohla stát obětí své neznalosti.

Tato práce se věnuje finanční gramotnosti pro střední vzdělávání a možnostem jejího zvyšování. V teoretické části práce je popsána administrativní cesta od plánování až po uvedení požadavků na žáky do praxe a význam finančního vzdělávání pro společnost i jednotlivce. Jsou zmíněny základní dokumenty pro tuto problematiku, role zainteresovaných ministerstev a bankovního sektoru. Řešena je také podpora pedagogických pracovníků, kteří se výuce finanční gramotnosti na středních školách věnují. V závěru teoretické části je popsán výzkum, který se stal vzorem pro výzkum v oblasti finanční gramotnosti uskutečněný mezi žáky střední odborné školy.

Praktická část práce sleduje praktické provedení, organizaci a výsledky výzkumu konaného se žáky Střední odborné školy veterinární, mechanizační a zahradnické se sídlem v Českých Budějovicích v porovnání se závěry kvantitativního výzkumu realizovaného pro Ministerstvo financí v roce 2007. Jsou definovány hlavní rozdíly ve výsledcích obou výzkumů a na základě zjištění se závěr práce zabývá možnostmi zvyšování efektivnosti výuky finanční gramotnosti z pohledu motivace žáka, způsobu předávání informací a postojů učitele.

Práce nám umožňuje náhled mezi žáky střední odborné školy, kteří odkryjí své názory a potřeby z oblasti financí, finančních produktů a částečně také své znalosti, subjektivně zhodnotí vlastní vzdělanost a sdělí nám svůj záměr v oblasti dalšího vzdělávání, zaměříme se také na hospodaření domácností a práva spotřebitele. Tyto znalosti se mají stát součástí běžné informační vybavenosti mladé generace.

Důsledky finanční negramotnosti mohou být pro mladého člověka skutečně tak rozsáhlé, že velmi výrazně ovlivní kvalitu jeho dalšího života – jde zejména o zadlužení. Značný vliv na způsobu rozhodování má také rodičovská výchova. Bohužel mnoho mladých lidí považuje za běžné se zadlužit – tak, jak to vidí u svých rodičů. Naučme tedy žáky zacházet s penězi, vždyť právě mladí lidé patří mezi nejvíce ohrožené skupiny obyvatelstva. Ať se tedy vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti

věnuje školní výuka co nejzodpovědněji a ať je systematická, řízená vzdělanými pedagogy a podpořena vhodnými didaktickými pomůckami.

1 CÍL A METODIKA PRÁCE

Cíl bakalářské práce je stanoven takto: zjistit, zda žáci, kteří výuku základních prvků finanční gramotnosti již absolvovali, dosahují širšího přehledu, vykazují vyšší znalosti a dokáží se orientovat na finančním trhu lépe než respondenti výzkumu z roku 2007, jejichž část ukončila své ekonomické vzdělávání již před lety a někteří z nich se ekonomického vzdělávání neúčastnili vůbec.

Dotazníkové šetření týkající se orientace žáků na finančním trhu probíhalo v prosinci 2010. Uskutečnilo se na Střední odborné škole veterinární, mechanizační a zahradnické v Českých Budějovicích a odpovědi byly získány od 100 žáků. Výzkum probíhal formou dotazníku, který zahrnoval 15 otázek. Tyto otázky vybrala autorka jako pro výzkum vhodné. Otázky byly čerpány z populačního dotazníkového šetření z roku 2007, se kterým bude autorka odpovědi žáků konfrontovat. Podoba dotazníku je uvedena jako příloha č. 1 bakalářské práce.

Práce může také sloužit pro pedagoga vyučujícího finanční gramotnost resp. ekonomicky zaměřené předměty. Pomocí takového dotazníkového šetření může zjišťovat, ve které oblasti finanční gramotnosti jsou či nejsou žáci zdatní a jaké jsou názory a aktuální potřeby žáků u konkrétních témat této problematiky.

Na místě je také zpětná vazba k žákům, kteří se dozvědí výsledky a závěry výzkumu a mohou si tak utvořit představu o tom, jak jejich odpovědi ovlivnily kompletní výsledky.

2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

2.1 Význam zvyšování finanční gramotnosti ve společnosti

Stačí nahlédnout do každodenního tisku, propagačních materiálů, na reklamní plochy. Inzerce nabízející okamžitou finanční injekci nelze přehlédnout: rychlá půjčka – dnes schválíme a ihned vyplácíme, u nás mohou žádat všichni, peníze rychle a bez formalit, peníze přivezeme až k Vám domů. Pokud člověk nepatří do nízkopříjmové skupiny obyvatelstva či nezávisle na příjmech a finančních možnostech netouží po

zvýšení svého životního standardu, inzerci ignoruje. Pokud se nám však financí nedostává a příjmy nedokážeme pokrýt své výdaje, vidíme před sebou okamžité řešení.

Kromě takových anonymních nabídek, u kterých lze jen odhadovat, kdo se po jistou dobu stává naším investorem, část obyvatelstva využije – nákladově (pravděpodobně) průhlednější – nabídky bankovních institucí. Není třeba jistě dodávat, že produkty nabízené nebankovním sektorem (ač se tváří jako produkty bankovní) jsou bez záruky. Na druhou stranu není možné hodnotit všechny nebankovní subjekty negativně, i na tomto trhu jsou velké rozdíly v kvalitě podnikání a serióznosti jednotlivých nabídek.

Každý svéprávný jedinec řeší finanční situaci dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Je zřejmé, že pokud člověk nutně potřebuje finance, musí se dokázat rozhodnout. Využít nabídky finanční instituce a dát se na cestu prokazování výše svých příjmů a výdajů a dokazování své schopnosti dlužnou částku splácet – to vše s nejistým výsledkem nebo se obrátit na anonymního investora, jehož nabídku lze často označit za nemorální, avšak peníze máme téměř okamžitě? Mimo výše uvedeného využíváme také další alternativní zdroje financování našich potřeb, obracíme se na leasingové společnosti či další finanční zprostředkovatele.

V oblasti **peněžní gramotnosti**, jako jedné ze složek gramotnosti finanční, můžeme narazit na další nebezpečí, která číhají na znalostmi a informacemi málo vybaveného člověka a nemusí jít pouze o úvěrovou problematiku. Můžeme mluvit také o nutné opatrnosti pokud se týká nabídek vkladů a spoření právě od subjektů nebankovního sektoru. Často se nedokáže „správně“ rozhodnout dospělý člověk v produktivním věku – pravděpodobně nemá dostatek informací a úroveň jeho znalostí mu brání v tom, správné rozhodnutí udělat. Znalosti finančních rizik a vyplývajících důsledků z využití nevhodného finančního produktu jsou mezi lidmi bohužel pořád relativně nízké.

Cenová gramotnost, další složka finanční gramotnosti, znamená orientaci člověka v cenové oblasti. Jedinec chápe tržní zákonitosti, nabídku a poptávku, ví, jak je obchodníky utvářena cena zboží a služeb. Znalý člověk se orientuje v cenových praktikách a rozumí problematice inflace a jejím důsledkům.

Významným znakem finanční zdatnosti je jistě správa osobního rozpočtu – plánovat využití svých příjmů a možnosti jejich zhodnocování a výdaje resp. způsoby jejich pokrytí. Mluvíme o **rozpočtové gramotnosti**, další složce finanční gramotnosti.

Jsou také další oblasti, kde může nezkušený a neznalý člověk tápat a svým chybným rozhodnutím či neadekvátním chováním svou finanční situaci velmi negativně poznamenat. V souvislosti s finanční gramotností můžeme mluvit o **gramotnosti informační**, kdy kupříkladu člověk podlehne tlaku reklamy, která je nástrojem propagace velmi silným a mocným a odchází z propagační schůzky obohacen – samozřejmě ne zdarma – například o zboží, které vlastně do té doby nepotřeboval. Informační gramotnost značí také schopnost člověka orientovat se, vyhledávat a umět využívat informace ke svému prospěchu.

Nejen při řešení finanční situace není na místě důvěřivost. Například ve smlouvách – ať už o poskytnutí úvěru či nákupu zboží – se můžeme setkat s nekalými praktikami poskytovatelů. Obchodní podmínky jsou stanoveny nejasně, často jsou omezována spotřebitelská práva, texty smluv jsou neúměrně dlouhé a odrazují neznalce od důsledného přečtení, smlouvy jsou špatně strukturované nemluvě o výši úroků, jejichž absolutní hodnotu se mnohdy ze smlouvy ani nedozvíme. V této souvislosti můžeme hovořit o **gramotnosti numerické**, která se vyznačuje schopností člověka provádět finanční numerické výkony.

Neméně významnou součástí finanční gramotnosti je také **gramotnost právní**, která představuje orientaci v právním systému státu, v základních typech smluv, právech a povinnostech. Důležité je také vědět, kam se v případě komplikací obrátit o pomoc.

2.2 Přínosy finančního vzdělávání pro společnost a jednotlivce

Na význam finančního vzdělávání je možné pohlížet ze dvou stran. Finanční gramotnost jednotlivce ovlivňuje nejen finanční situaci člověka samotného, ale utváří také obraz celé ekonomické společnosti. Především se jedná o náklady, které musí společnost resp. stát následně vynaložit na „škody“ způsobené finančně negramotným člověkem.

Finančně gramotný občan dokáže správným způsobem odhadnout resp. vyčíslit své finanční možnosti. Je znalý informací a takto vybaven vybírá pro svou potřebu nejvhodnější finanční produkty a služby. Nestává se pak do budoucna neschopným hradit své závazky, což by mohl být první krok do dluhové pasti. Člověk, který většinu příjmů použije k úhradě svých výdajů, může po určité době ztratit motivaci legálně pracovat. Nezaměstnaný člověk ztrácí své sebevědomí, často dochází ke změně jeho

sociální pozice ve společnosti, mnohdy k újmě na psychickém zdraví a takový stav se projeví jistě na situaci v rodině. U takto situovaného člověka není daleko k sociálně patologickým projevům (kriminalita, alkoholismus, hráčství, závislosti, agrese apod.). Takové situace se projevují negativně ve státním rozpočtu, vzrůstají náklady na transferové platby a klesají daňové příjmy.

Informačně vybavený člověk se stává rovnocenným partnerem finančních institucí. Ty se – v rámci konkurenčního boje o klienta – snaží neustále své produkty a služby zdokonalovat a dochází tak ke zefektivňování funkce finančního trhu.

Přínos finančního vzdělávání pro jednotlivce se mění především s jeho věkem. Už na základních školách se žáci seznamují v rámci výuky se základními ekonomickými pojmy, resp. jsou naplňovány standardy finanční gramotnosti. Na středních školách se množství předávaných informací rozšiřuje a absolvováním výuky finanční gramotnosti získávají žáci základ pro porozumění finančnímu trhu. Přínosem takového vzdělávání je tedy především informovanost člověka, který by měl dbát o její zvyšování v průběhu celého života.

2.3 Klíčové dokumenty

2.3.1 Národní strategie finančního vzdělávání

V roce 2005 začalo Ministerstvo financí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo průmyslu a obchodu pracovat na přípravě systému šíření finanční gramotnosti. K tomuto procesu má docházet již na základních a středních školách tak, aby bylo posíleno vědomí ze světa financí mezi (ač nezletilými) obyvateli ČR. Výsledkem příprav bylo vytvoření Národní strategie finančního vzdělávání, která představuje ucelený systém zvyšování finanční gramotnosti dětí i dospělých občanů ČR. Tento dokument má klíčový význam pro finanční vzdělávání v ČR.

Na tomto místě je potřeba uvést, jak je klíčový pojem této práce definován dle Národní strategie finančního vzdělávání: „Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

Definice je poměrně složitá, nepochybně pro žáky. Pokusme se o její vysvětlení a ukažme si možný způsob, jak mohou žáci subjektivně zhodnotit vlastní znalosti a to na základě ztotožnění se či nesouhlasu s níže uvedenými tvrzeními. Dle témat finanční gramotnosti, jak jsou stanovena ve Standardu finanční gramotnosti (viz. kapitola 3.3.2), autorka navrhuje pro žáky například tato tvrzení:

- používám peníze na nákup statků a služeb a dokáži je směnit;
- umím vysvětlit, jak obchodník stanovuje cenu svého zboží/služby;
- vím, co je to inflace a znám její důsledky;
- rozliším příjmy a výdaje v domácnosti a dokáži sestavit rozpočet domácnosti;
- pokud mám volné finanční prostředky, orientuji se v možnostech jejich investování a zhodnocování;
- pokud mám finančních prostředků nedostatek, dokáži posoudit možnosti úvěrování či využití alternativních zdrojů financování;
- umím vysvětlit princip pojištění;
- vysvětlím, kdo je to spotřebitel a jaká má na trhu práva.

Vraťme se k samotné strategii. Jedná se o materiál zaměřující se na návod, jak zvyšovat finanční gramotnost občanů ČR. Strategie řeší jak počáteční vzdělávání, tak vzdělávání dospělých. Je definován pojem finanční gramotnost, materiál se zmiňuje o hlavních problémech tohoto tématu a na základě toho stanovuje úkoly a řeší konkrétní úlohy všech účastníků finančního vzdělávání počínaje aktivním přístupem občanů ke vzdělávání přes význam klíčových subjektů v tomto procesu. Jde o subjekty veřejné správy (např. Česká národní banka), profesní sdružení (např. organizace zastupující zájmy bank), sociální partnery (např. odbory), nestátní neziskové organizace (např. spotřebitelská sdružení), vzdělávací instituce (školy), média a další subjekty (např. subjekty podporující veřejně prospěšné projekty).

I přes nezanedbatelnou účast a význam působení všech uvedených subjektů, úloha Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je v tomto projektu klíčová a to zejména v metodické podpoře pedagogů, jejich dalším vzdělávání a finanční podpoře projektů finančního vzdělávání.

2.3.2 Standard finanční gramotnosti

Po definování strategie vzdělávání byly vytvořeny standardy finanční gramotnosti, tozn. byla stanovena témata, o nichž by měla mít mladá generace standardní povědomí. Na tvorbě standardů se podíleli nejen odborní pracovníci příslušných ministerstev, ale především pedagogové působící v praxi. Standardy jsou rozděleny podle stupně počátečního vzdělávání – vědomosti žáků 1. stupně základní školy, žáků 2. stupně základní školy a žáků střední školy. Standardy středoškolského žáka odpovídají úrovni znalostí dospělého občana ČR. Vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje na finanční gramotnost středního vzdělávání, přehled těchto standardů je uveden jako příloha č. 2 bakalářské práce.

Do rámcových vzdělávacích programů pro střední školy a gymnázia mohla být – vzhledem k existenci standardů – finanční gramotnost již začleněna, a to do ekonomického a společenskovedního vzdělávání, na rozdíl od rámcových vzdělávacích programů pro základní školy. Ty vznikly dříve než byly standardy finanční gramotnosti vytvořeny, proto se prozatím doporučuje zařadit prvky finanční gramotnosti do učebních osnov dobrovolně, vše je zcela na rozhodnutí základní školy.

Toto vzdělání se tak stává jednou z klíčových kompetencí absolventů škol. Finanční gramotnost je na středních školách povinně součástí výuky od školního roku 2009/2010.

2.3.3 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách

V roce 2007, poté, co byly stanoveny standardy finanční gramotnosti, byl – v souladu se Strategií finančního vzdělávání - vydán zainteresovanými ministerstvy (MF, MŠMT, MPO) společný dokument Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Tento dokument navazuje na Národní strategii finančního vzdělávání. V materiálu jsou stanoveny základní kroky finančního vzdělávání - definována finanční gramotnost, standardy finanční gramotnosti a popsána důležitost existence metodických materiálů pro pedagogy. Je zde také popsán význam průzkumů a hodnocení úrovně finanční gramotnosti. Tento dokument již také zahrnuje harmonogram pro implementaci finanční gramotnosti do rámcových a dále školních vzdělávacích programů pro základní a střední školy.

2.4 Úloha bankovního sektoru

Česká národní banka (ČNB) se do zvyšování finanční gramotnosti obyvatelstva ČR zapojuje velmi významnou měrou. Vzhledem k postavení ČNB na trhu, kdy tato banka vykonává dohled nad bankovním sektorem, je zřejmé, že tento subjekt má velký zájem na finančním vzdělávání občanů ČR a to především mladé generace.

ČNB spolupracuje se zainteresovanými institucemi, zejména s Ministerstvem financí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Je členem pracovní skupiny pro finanční vzdělávání, kterou zřídilo Ministerstvo financí. Ve spolupráci se zmíněným ministerstvem se podílí na aktualizaci Národní strategie finančního vzdělávání a ČNB je také spoluvůrcem definování způsobů jak strategii prakticky naplňovat.

Významnou akcí roku 2010 je projekt s názvem „Měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR.“ Jde o projekt ve spolupráci s Ministerstvem financí a jeho výsledky budou známy koncem roku 2010.

ČNB poskytla finance na vydání pracovních sešitů pro žáky a manuálů pro učitele, které také rozesílala do škol – základních a víceletých gymnázií. ČNB ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pořádá semináře pro pedagogy vyučující finanční gramotnost a také pro tuto výuku poskytuje své lektory.

2.5 Podpora pedagogů

Ani jeden z klíčových dokumentů, které se věnují začleňování finanční gramotnosti do vzdělávacích programů žáků, bohužel nehovoří o vzdělávání pedagogů v této oblasti. Problém se objevuje především u pedagogů základních škol. Pokud se zaměříme na středoškolské vzdělávání, situace se jeví snazší než u základního vzdělávání.

Již běžnou součástí rozvrhu na středních školách se staly ekonomické předměty (ať jsou nazvány jakkoliv) a jsou vyučovány pedagogy se vzděláním ekonomického zaměření. Prakticky každý prvek ze standardů finanční gramotnosti byl v učebních osnovách zohledněn ještě dříve, než byly standardy vytvořeny, neboť samotné standardy tvoří témata v ekonomické realitě velmi podstatná. Větší problém je, z výše uvedených důvodů, tedy jistě na základních školách, kde v tomto oboru vzdělání pedagogové samozřejmě chybí. Proto implementace standardů finanční gramotnosti je a bude hlavně v počátcích aplikace do praktické výuky finančně náročnější pro vzdělání

základní – z pohledu nákladů na pořízení didaktických materiálů, nákladů na další vzdělávání pedagogických pracovníků apod. Také z těchto důvodů bylo zainteresovanými ministerstvy již v roce 2007 navrženo doporučení fakultám vysokých škol, které připravují učitele základních a středních škol, aby standardy finanční gramotnosti začlenily do obsahu těchto vysokoškolských studijních programů.

Existence didaktických materiálů, ze kterých vychází pedagog při předávání informací žákům, je nutným požadavkem kvalitní výuky (nejen) finanční gramotnosti. V první řadě se na tvorbě takových materiálů podílí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Výzkumný ústav pedagogický, Národní ústav odborného vzdělávání a Ministerstvo financí. Samozřejmostí je účast samotných praktických pedagogů na tvorbě těchto materiálů. Tvorbou didaktických materiálů týkajících se finanční gramotnosti se již zabývají také další subjekty mimo přímo zainteresovaných, a tak na tomto poli bude v dohledné době jistě dostatečné množství materiálů, ze kterých si pedagog bude moci vybrat pro svou praxi ten nejvhodnější.

2.6 Výzkum finanční gramotnosti

V současné době je k dispozici několik nezávislých výzkumů finanční gramotnosti u občanů ČR starších 18ti let. Realizované výzkumy většinou probíhaly formou dialogu a dotazování prostřednictvím školených tazatelů. Jde například o výzkum zadaný Českou bankovní asociací z března 2006, ve kterém odpovídalo 1094 dotazovaných, a který byl zaměřený především na názor a znalosti z oblasti bankovního sektoru. V polovině roku 2007 proběhl kvantitativní výzkum zadaný Ministerstvem financí, kterého se zúčastnilo 811 respondentů. Ti odpovídali na otázky týkající se finanční gramotnosti, resp. bylo mapováno jejich subjektivní hodnocení finanční gramotnosti, zjišťovány potřeby dotazovaných z této oblasti, byly analyzovány informační zdroje dotazovaných a jejich názor a ochota zdokonalovat svou finanční gramotnost. Několika otázkami byly také zjišťovány praktické znalosti z oblasti financí.

Praktická část této práce se bude opírat právě o výše zmíněný výzkum. Budou vybrány klíčové otázky a sdělení tohoto výzkumu a ta budou konfrontována s odpověďmi žáků střední odborné školy starší 18ti let.

Na trhu probíhají také výzkumy finanční gramotnosti, které se provádějí na základě požadavku bankovního sektoru resp. konkrétních bankovních institucí. Hlavním důvodem, proč si banky zadávají vypracování takových výzkumů, je především potřeba

zjistit, jak jsou klienti a potenciální zákazníci banky obeznámeni s bankovními produkty a které služby využívají, chtějí využívat či o které zájem nemají. Z výsledků takových výzkumů lze udělat závěr, jaké produkty na trhu je třeba podpořit a zvýšit o nich povědomí mezi lidmi. Jeden z posledních takových výzkumů se uskutečnil ve 3. čtvrtletí 2010 a byl realizován na základě požadavku ČSOB.

3 ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY

3.1 Výběr tématu

Na počátku praktické části práce zodpoví autorka otázku, proč se rozhodla zabývat právě finanční gramotností žáků střední školy. Vedly ji k tomu praktické zkušenosti na střední odborné škole, kde působí jako vyučující předmětu ekonomika a ekonomická cvičení. Zúčastnila se tvorby školního vzdělávacího programu tohoto předmětu a následné přípravy učební osnovy. Jedna z preferencí, která charakterizuje pojetí vyučovaného předmětu je, aby žáci dokázali posoudit reálné možnosti svého ekonomického jednání a stali se finančně gramotnými.

Většinu žáků vždy velmi zajímají témata týkající se peněz a finančních produktů a na tato témata jsou ochotni živě diskutovat. Pokud tedy vyučující svůj výklad doplňuje vhodnými příklady dobré praxe, pak jsou žáci významně motivováni k dalšímu získávání a osvojování informací z ekonomické sféry.

Někteří z žáků se autorce jeví jako zvlášť zainteresovaní do této problematiky. Proto když autorka získala podobu a výsledky výzkumu finanční gramotnosti, který zadalo ke zpracování Ministerstvo financí, rozhodla se podobný výzkum zpracovat i na zmíněné střední škole. Autorka se pokusí zjistit, co si žáci myslí o úrovni vlastní finanční gramotnosti, jaké jsou jejich potřeby v této oblasti, jejich názory a mírně otestuje jejich znalosti. Velmi zajímavé bude porovnání s výsledky výše uvedeného výzkumu z roku 2007, kterého se zúčastnilo 811 respondentů.

3.2 Organizace výzkumu

Dříve než popíše autorka organizaci výzkumu, zodpoví konkrétní specifika výzkumu. **Výzkumný problém** definuje takto: Úroveň finanční gramotnosti a potřeby žáků v této oblasti závisí na charakteru výuky, ale také na jejich osobním zájmu o tuto problematiku.

Dotazníkovým šetřením autorka zjišťuje, zda žáci, kteří výuku základních prvků finanční gramotnosti již absolvovali, dosahují většího přehledu, vykazují vyšší znalosti a dokáží se lépe na finančním trhu orientovat než respondenti výzkumu z roku 2007.

Formulována je také **hypotéza**: Znalosti a potřeby žáků ve sledované oblasti, ačkoliv se účastní výuky základů finanční gramotnosti, nejsou jednotné. **Výzkumnou metodou** se stalo dotazníkové sledování – kvantitativní dotazníkový výzkum. I přes častou kritiku využívání dotazníků při výzkumech se autorka rozhodla použít tuto formu. Dotazníkové šetření bylo anonymní, dotazované však osobně zná a vzhledem k zainteresovanosti většiny žáků pro danou problematiku může předpokládat, že anonymita dotazníku nebude zneužita.

Základní soubor dotazovaných tvoří žáci střední školy, a to Střední odborné školy veterinární, mechanizační a zahradnické se sídlem v Českých Budějovicích. **Výběrovým souborem** jsou žáci 4. ročníků veterinárního a mechanizačního oboru, kteří byli v době výzkumu starší 18ti let, aby věk odpovídal věku respondentů vzorového výzkumu. Žáci mladší 18ti let resp. žáci nižších ročníků nemohou některé produkty či služby finančního sektoru využívat, cíleně se tedy o ně nezajímají. Předmět ekonomika, zahrnující výuku prvků finanční gramotnosti, je na této střední škole vyučován ve 3. a 4. ročníku.

Významnou specifikací tohoto pedagogického výzkumu je, že osoba autorky jako pedagoga je se zkoumanými subjekty ve vzájemné interakci a žáci tedy snáze a lépe – na základě informací vyučujícího – pochopí smysl takového výzkumu. Dalším kladným bodem výzkumu je to, že respondenti se budou účastnit výzkumu ve svém přirozeném, každodenním prostředí školy, v hodině ekonomiky. Co se týče rozsahu výběrového souboru, dotazníkovým šetřením byly osloveny 4 čtvrté (maturitní) ročníky, celkem 100 žáků.

Nyní k samotné organizaci výzkumu. Všem přítomným žákům ve třídě byly rozdány dotazníky. Žáci se s materiálem nejprve seznámili, otázky, které mohly být problematické k zodpovězení, byly podrobněji vysvětleny. Po vypracování odpovědí doplnili žáci pouze svůj věk a pohlaví. Využití dalších kvótních znaků nemá v tomto výzkumu větší opodstatnění.

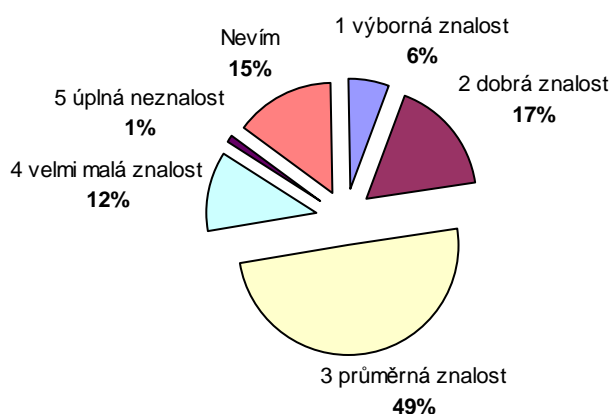
4 PRŮZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI ŽÁKŮ VYBRANÉ STŘEDNÍ ŠKOLY

Na základě získaných vyplněných dotazníků byla každá otázka statisticky vyhodnocena, výsledky všech otázek byly porovnány s výsledky vzorového výzkumu a ke každé otázce doplněn komentář. Otázka je pro přehlednost výsledků před samotným hodnocením zopakována (bez pokynů pro žáky) a doplněna grafickým výsledkem. Dotazník v podobě, v jaké byl předložen žákům, je součástí přílohy č. 1 bakalářské práce. Vyplněný dotazník odevzdalo celkem 100 žáků, ve složení 54 chlapců a 46 dívek.

5 HODNOCENÍ VÝZKUMU

Níže uvádím ve zkrácené podobě otázky dotazníku, výsledky graficky zpracované a komentáře, ve kterých je porovnán výsledek výzkumu uskutečněného na střední odborné škole v roce 2010 v porovnání s celostátním výzkumem z roku 2007. Pokud otázky připouštěly komentování odpovědi žákem, jsou tyto komentáře také vyhodnoceny. V dalším bodě budou zmíněny klíčové odlišnosti mezi oběma výzkumy.

1. Hodnocení vlastní finanční gramotnosti – dle uvedené definice.

Zdroj: autorka

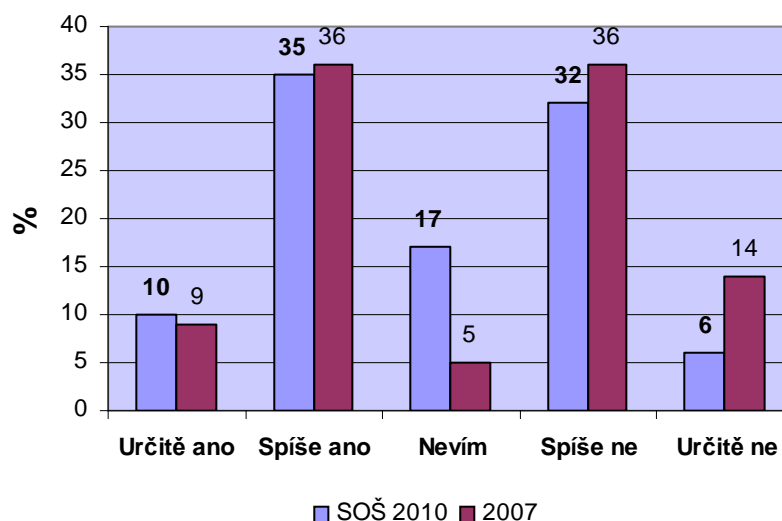
Komentář:

Průměrné sebehodnocení ve výzkumu dosazuje známky **2,82**. Definice finanční gramotnosti se zpočátku některým žákům jevila jako složitá, proto byla rozebrána a vysvětlena důkladněji (před odpovědí), aby nedošlo k tomu, že žáci neporozumí otázce. Přesto téměř polovina žáků ohodnotila svou zdatnost v této oblasti jako průměrnou (3). Téměř takové hodnoty dosahuje také průměrná známka za všechny dotazované. Podobnost výsledků výzkumu s výzkumem původním, kde průměrné sebehodnocení dosahuje známky **3,04**, je velmi výrazná a to i přesto, že žáci se aktuálně účastní výuky základů ekonomiky.

Úroveň svých znalostí ve vzorovém výzkumu kladně hodnotí především lidé s vysokoškolským vzděláním, dále podnikatelé a lidé s vyššími příjmy domácnosti – pro vzorový výzkum byla kritéria vzdělání a příjmu významnými hodnotícími aspekty, které pro výzkum na střední odborné škole nebylo možno uplatnit.

Z vlastní zkušenosti autorka potvrzuje, že největším problémem je bohužel nedostatečná zainteresovanost některých žáků. Právě u tohoto předmětu (ekonomika) může však vyučující vycházet z velkého množství praktických příkladů a ukázek, které mohou žáky přesvědčit o významu znalostí základů ekonomiky pro reálný život.

2. Dokážete se se svou znalostí dostatečně orientovat v nabídce konkrétních produktů a služeb na finančním trhu (spoření, úvěry, pojištění apod.)?

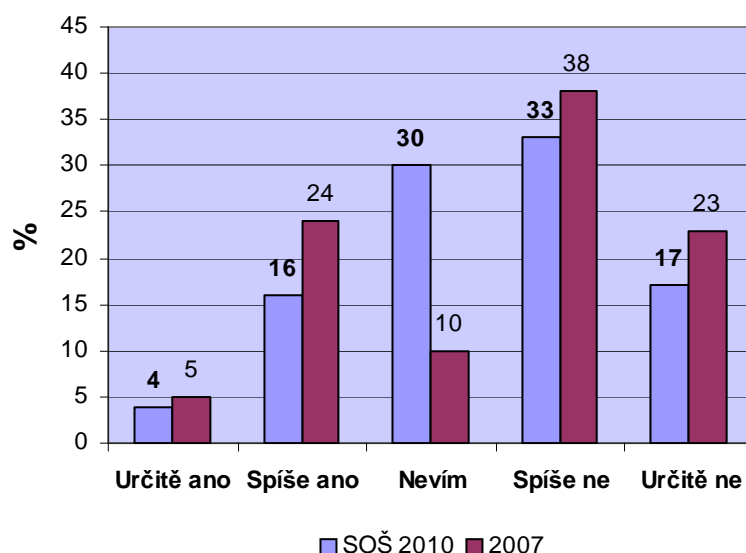

Zdroj: autorka

Komentář:

Zde byla zaznamenána u určitých odpovědí výrazná podobnost s původním výzkumem. Vzhledem k tomu, že otázka již byla položena konkrétněji, uspokojivou odpověď jsme získali u 45% žáků. Protože žáci již během své výuky základy finanční gramotnosti absolvovali, nejsou však odpovědi na tuto otázku příliš uspokojivé. Negativní odpovědi (téměř 40%) svědčí buď o nezájmu žáků o danou problematiku, případně není pro tyto žáky příliš zajímavá a přesvědčivá samotná výuka a uplatňovaný styl výuky žáky nezaujal (jak se můžeme dozvědět u dalších otázek resp. odpovědí).

3. Brání Vám úroveň znalostí ve využívání nějakého produktu/služby na finančním trhu?

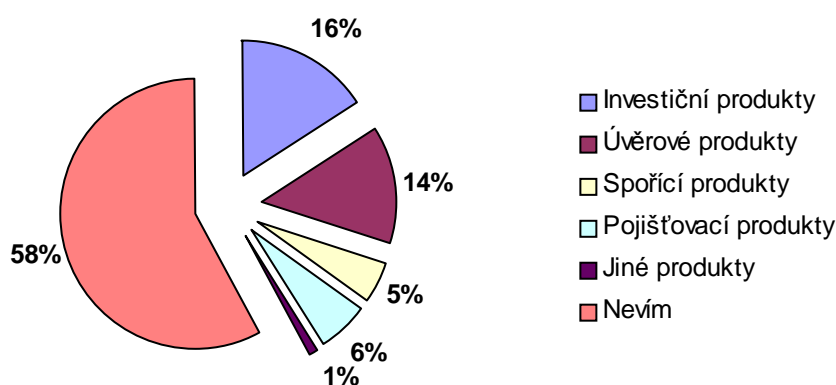
Zdroj: autorka

Komentář:

1/5 dotazovaných potvrdila, že nedostatek znalostí je určitým handicapem při využívání finančních produktů. Žáci, kteří deklarovali záporné odpovědi, potřebné znalosti na základě svého subjektivního hodnocení mají a pokud nejsou spokojeni s jejich úrovní, ochotně využijí k vlastní informovanosti jiné zdroje. Výrazně převyšuje odpověď „nevím“, proto se potvrzuje myšlenka, že žáci nemají ucelený přehled o nabízených produktech a službách finančního trhu a nejeví přílišný zájem o jejich využívání.

Více než 60% dotazovaných u vzorového výzkumu potvrdilo, že jim jejich znalosti nebrání ve využívání produktů a služeb finančního trhu. Částečně jsou tedy se svými znalostmi spokojeni, část dotazovaných se o problematiku nezajímá a širší využívání produktů či služeb neplánují. Téměř 30% dotazovaných si uvědomuje, že jejich neznalost jim ve využívání produktů a služeb brání.

4. Pokud ano, můžete uvést u kterého typu produktů pociťujete největší omezení?

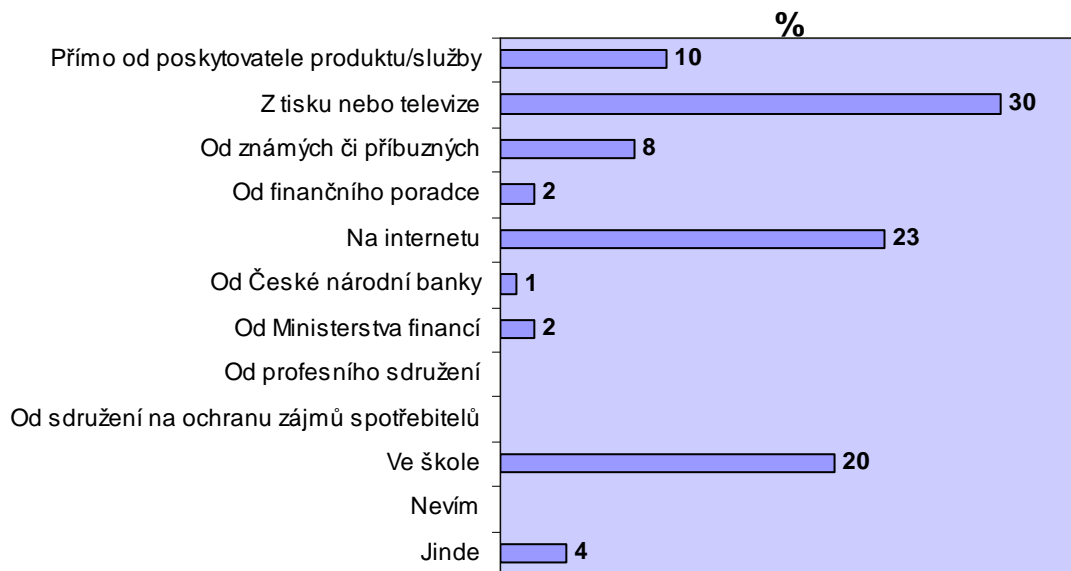
Zdroj: autorka

Komentář:

Co se týče pořadí produktů, u kterých žáci pociťují největší omezení, nacházíme absolutní shodu se vzorovým výzkumem. Největší vědomostní rezervy mají žáci u investičních produktů, dále úvěrových a spořicích produktů. Žáci hodnotí problematiku investičních produktů jako obtížné učivo, navíc jde o produkty, které nejsou v rodinách běžně využívány, žákům chybí praktické příklady ve výuce.

Otázka investování je problematická také mezi dospělou populací u vzorového výzkumu. Tato oblast je hodnocena jako riziková co se týče vkládání volných finančních prostředků a lidé proto více důvěřují a upřednostňují produkty spořicí. Právě nedostatek informací o úvěrových produktech a zároveň nárůst jejich využívání má za následek meziroční nárůst zadluženosti českých občanů. Úvěrové produkty jsou sice ve výrazné převaze co se týče jejich medializace, nicméně konkrétní podmínky u jednotlivých typů úvěrů se velmi liší a nikdo by se neměl nechat příliš ovlivňovat strohými reklamními slogany.

5. Odkud nejčastěji získáváte informace ze světa financí?

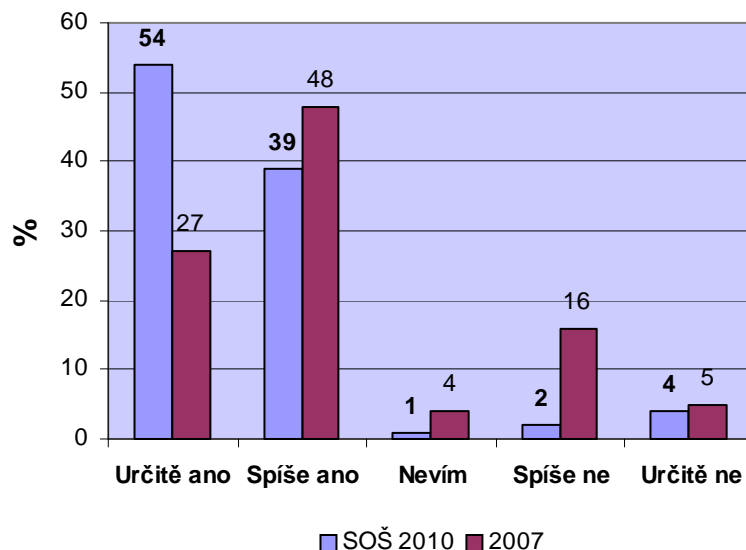
Zdroj: autorka

Komentář:

Informace z oblasti financí čerpají žáci ze tří základních zdrojů – z tisku nebo televize, na internetu a ve škole. Je pozitivním výsledkem, že 20% žáků prakticky využívá informace získané ve výuce. Žáci přikládají velký význam médiím, jako zprostředkovatelům informací. Internet boduje výrazněji než u vzorového výzkumu, výsledek bylo možné předpokládat vzhledem ke značné počítačové gramotnosti žáků.

Ve vzorovém výzkumu jednoznačně převládají také tři informační zdroje – nejčastěji oslovený poskytovatel produktu/služby (25%), dále tisk a televize (23%) a informace od známého či příbuzného (22%).

6. Je podle Vás důležité, abyste znal(a) pojmy z finanční oblasti a rozuměl(a) jim?

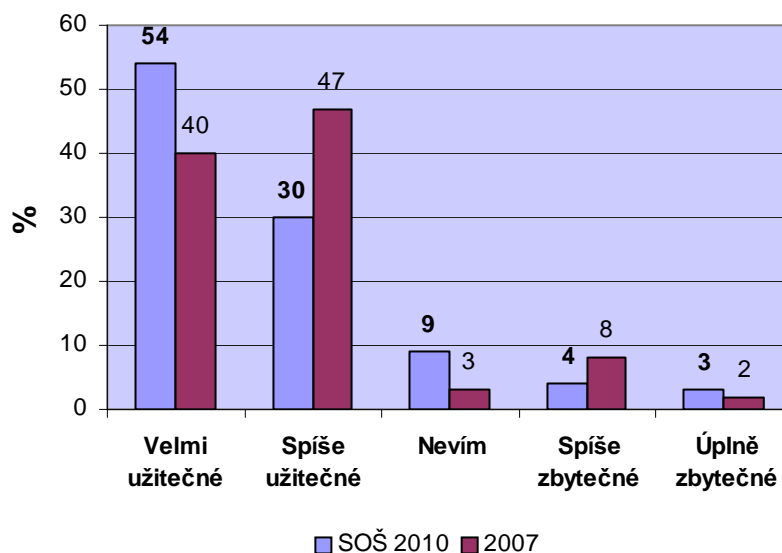
Zdroj: autorka

Komentář:

Je nutné ocenit, že 93% žáků chápe jako důležité znát a rozumět pojmům námi zkoumané oblasti. Velký procentuální rozdíl lze vidět především u odpovědi „určitě ano“, která byla zaznamenána u dvojnásobku dotazovaných proti vzorovému výzkumu. Kladně hodnotíme především tu skutečnost, že ačkoli žáci u jistých odpovědí vykazují svou neznalost dané problematiky, chápou zmiňované informace pro člověka jako velmi významné.

U výsledků vzorového výzkumu vidíme, že pro $\frac{3}{4}$ dotazovaných má získávání informací z finanční oblasti velký význam. Tuto odpověď deklarovali spíše lidé vzdělanější a mladšího věku.

7. Jaký je Váš názor na myšlenku vzdělávat dospělou populaci v oblasti hospodaření s penězi (např. rodinný rozpočet, nejvhodnější investice, úvěr)?

Zdroj: autorka

Komentář:

U této otázky máme se vzorovým výzkumem velmi podobné výsledky. Zajímavé jsou především komentáře. Jako velmi nebo spíše užitečné hodnotí záměr vzdělávat dospělou populaci 84% žáků, v celostátním výzkumu tyto odpovědi volilo 87% dotazovaných. Žáci jsou si vědomi potřeby vzdělávat se a své znalosti prakticky využívat.

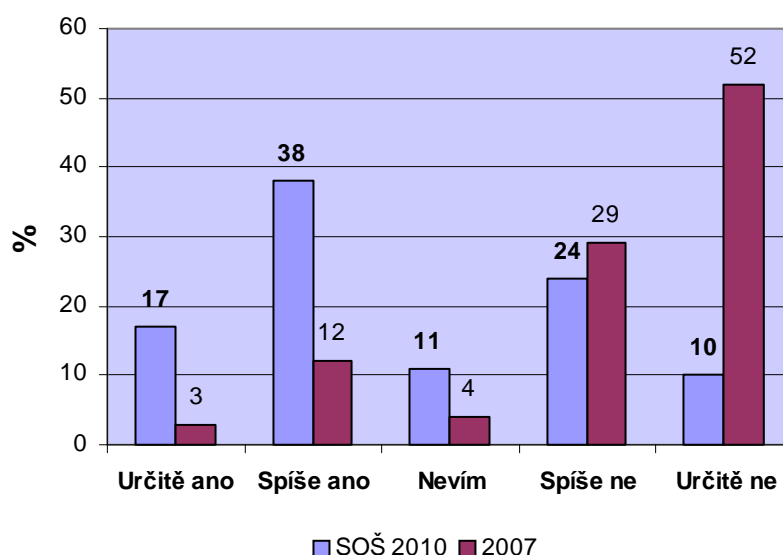
Co se týče komentářů, které žáci měli možnost ke své odpovědi doplnit, jejich přehled vypadá takto :

- pouze 3% žáků hodnotí vzdělávání v oblasti hospodaření s penězi jako zcela zbytečné a jako důvod uvádí, že v zájmu každého člověka by mělo být informace si zjišťovat individuálně a nespolehat na hromadné vzdělávání;
- 4% žáků uvádí vzdělávání dospělé populace jako spíše zbytečné, tvrdí, že kdo bude mít zájem o takové informace, vyhledá je, každý člověk by si měl být vědom svých možností v případě nakládání se svými financemi, pokud sami o informace nemáme zájem, jakýkoliv způsob vzdělávání může být až obtěžující;

- spíše užitečné je vzdělávání v oblasti finančního trhu pro 30% žáků, kteří shodně uvádějí, že informace získané vzděláváním člověk téměř jistě využije v praxi, díky vzdělávání se lidé mohou naučit lépe hospodařit s penězi;
- jako velmi užitečné se jeví vzdělávání 54% žáků, žáci jsou si vědomi např. rizika možného zadlužení při neadekvátním způsobu hospodaření z penězi, domnívají se, že dospělá populace nemá dostatek informací o tom, jak nakládat s penězi a jak postupovat v případě platební neschopnosti; problém vidí žáci také v přemíře úvěrových nabídek na finančním trhu a z toho vyplývající problematickou orientaci potenciálních žadatelů o úvěr.

8. Domníváte se, že jste získal(a) (získáváte) prostřednictvím školního vzdělávání dostatek informací pro orientaci v oblasti financí a bank?

Zdroj: autorka

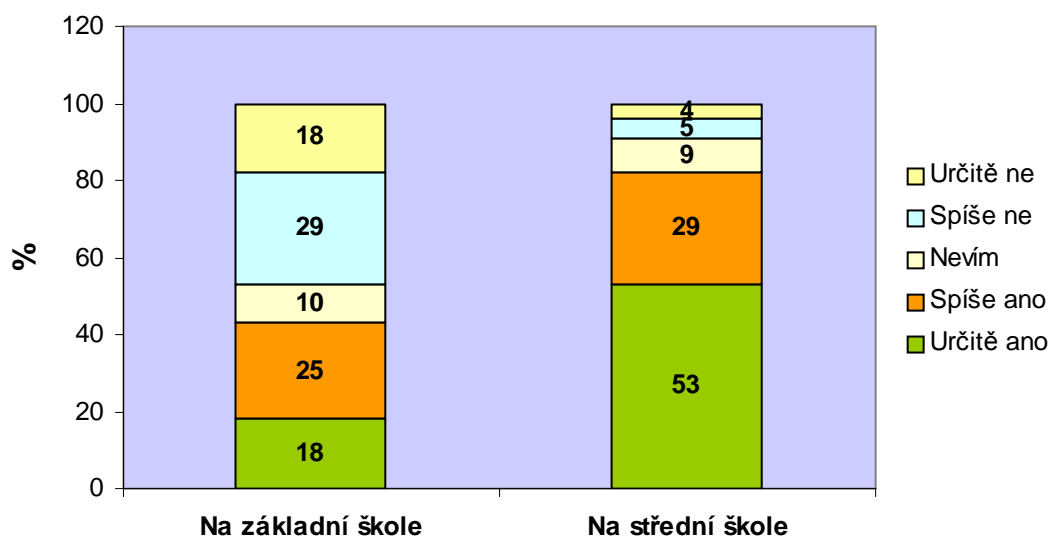
Komentář:

Velmi pozitivně může být hodnocen výsledek výzkumu u této otázky, kdy kladně hodnotí systém vzdělávání ve své škole 55% žáků, proti 15% dotazovaných u vzorového výzkumu. Přesto byly zaznamenány i negativní odpovědi.

Co se týče komentářů, které žáci měli možnost ke své odpovědi doplnit, jejich přehled vypadá takto:

- jako velmi neuspokojivý hodnotí vzdělávací systém 10% žáků, kteří se odvolávají na špatný styl výuky, část žáků vidí nedostatek především v malém počtu vyučovacích hodin – zároveň uvádějí, že je to pochopitelné, díky neekonomickému zaměření studijního programu;
- spíše nespokojených se školním vzděláváním je 24% žáků; žáci uvádějí jako hlavní nedostatek přemíru obecných pojmů, nerozumí však praktickému fungování finančního trhu, teorie převyšuje praktické dovednosti;
- 38% žáků je se vzděláváním spíše spokojených, nevědí však, zda vůbec nabyté informace využijí v praxi; jako problematické vidí žáci nedostatek času, který je jednotlivým tématům věnován; se základními informacemi, které výuka poskytuje, jsou žáci spokojeni;
- se vzděláváním je velmi spokojeno 17% žáků, souhlasně uvádějí, že při výuce ekonomiky získávají dostatek informací a záleží na nich, zda získané znalosti prakticky využijí.

9. Domníváte se, že by bylo vhodné, aby pojmy z oblasti finančního světa (např. bankovníctví, pojišťovnictví, stavební spoření, investice) byly obsaženy ve školních osnovách základních a středních škol?

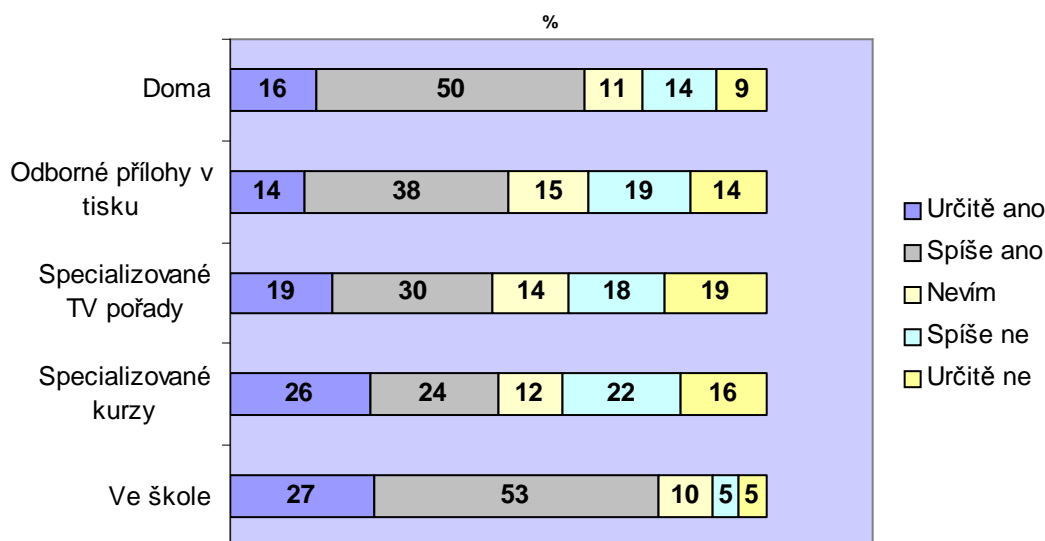
Zdroj: autorka

Komentář:

Na základní škole by takovou výuku uvítalo 43% žáků, nepříliš významně převyšuje odpověď „spíše ano“. Zajímavý u této otázky je počet negativně odpovídajících – 47% žáků se vyjádřilo, že není (příliš) vhodné zařadit výuku na školy základní. Zde opět nacházíme téměř shodný údaj se vzorovým výzkumem, kde se záporně vyjádřilo 50% respondentů.

Co se týče odpovědí u výuky na střední škole, „pro“ se v našem průzkumu vyjádřilo 82% žáků – výrazně převyšuje odpověď „určitě ano“, ostatní odpovědi zde nenabývají významnějších hodnot. Pro většinu žáků je vhodné prvky finanční gramotnosti do školních osnov pro střední školy zařadit. Pokud budeme porovnávat se vzorovým výzkumem, zde se pozitivně vyslovilo až 93% dotazovaných.

10. Kde a jakou formou byste měl(a) zájem se dále finančně vzdělávat a získávat informace z oblasti financí?

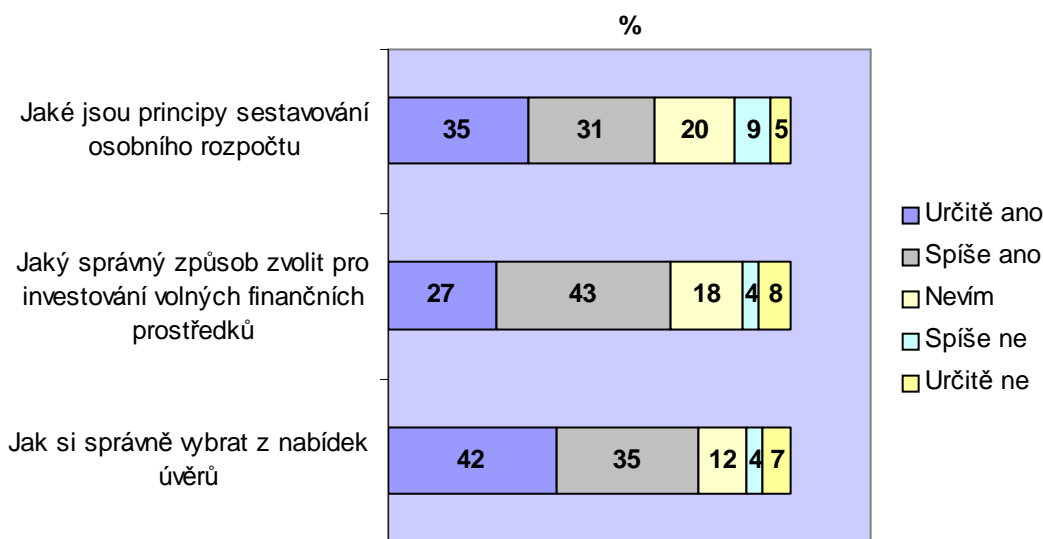
Zdroj: autorka

Komentář :

Vzhledem k průměrnému věku dotazovaných není překvapující nejčastější odpověď na tuto otázku. Nejvíce se žáci chtějí finančně vzdělávat ve škole, pozitivně se vyjádřilo 80% žáků proti 30% dotazovaných u vzorového výzkumu. Nejméně populární formou výuky jsou pro žáky specializované kurzy a TV pořady. 66% žáků se nebrání domácímu vzdělávání.

Vzorový výzkum vykazuje trend odlišný – pozitivně k domácímu vzdělávání se staví 72% dotazovaných – zde narážíme na neochotu starší generace „opět docházet“ za vzděláváním, přes 60% dotazovaných by určitě či spíše nemělo zájem vzdělávat se ve specializovaných kurzech nebo se vrátit do školních lavic.

11. Myslíte si, že by bylo vhodné, aby se žáci ve škole učili :

Zdroj: autorka

Komentář:

Každé téma je zajímavé pro více než 65% žáků. Pozitivní odpovědi výrazně převyšují odpovědi záporné či odpověď „nevím“. Všechna tři témata se jeví pro žáky zajímavá a informace prakticky potřebné a využitelné.

Stejný trend vidíme i u vzorového výzkumu. U jednotlivých otázek a odpovědí byly získány velmi podobné výsledky. Výuku principů sestavování osobního rozpočtu by upřednostnilo 74% dotazovaných, investování by si zvolilo 75% dotazovaných a orientaci na úvěrovém trhu 74% dotazovaných.

12. Řekněte prosím, zda uvedený produkt znáte, zda jej využíváte (Vy osobně nebo Vaše domácnost), jeho využití zvažujete nebo produkt vůbec neznáte.

Název produktu	Znám	Využívám	Plánuji využívat	Neplánuji využívat	Neznám
Běžný účet	81	46	26	2	1
Bankovní platební karta	79	45	31	2	0
Stavební spoření	74	35	17	3	4
Penzijní připojištění	71	8	27	3	9
Vkladní knížka	82	19	5	14	6
Životní pojištění	79	25	18	8	2
Termínovaný, spořicí účet	59	7	13	15	20
Úvěrová karta vydaná bankou	38	2	5	21	39
Úvěr ze stavebního spoření	59	1	7	17	27
Spotřebitelský úvěr	55	5	1	18	29
Leasing	76	1	9	26	5
Hypoteční úvěr	76	5	12	22	5
Investiční, podílové fondy	36	2	7	19	46

Zdroj: autorka

Komentář:

Tato otázka je pro hodnocení velmi zajímavá, ale také náročná. Zaměříme se tedy na klíčové odpovědi.

Jako nejznámější produkt vybrali žáci vkladní knížku (82 žáků). I přesto, že se již jedná o „dobový přežitek“, pro žáky je tento pojem stále – a pravděpodobně díky rodičům – velmi známý. Další pořadí je (dle předpokladu) běžný účet (81 žáků), největší počet žáků (46 žáků) jej také plánuje využívat. Pouze 3 žáci odpověděli, že běžný účet neplánují využívat či jej neznají.

Velkou část nabízených produktů (8 ze 13) zná více než 70 žáků ze 100 dotazovaných. Na druhém konci, co se týče znalosti produktu, jsou úvěrová karta a investiční a podílové fondy. Tyto produkty zná méně než 40 žáků ze 100 dotazovaných.

V kolonce „využívám“ je možné vidět také zajímavé výsledky. Jednoznačně nejvyužívanější jsou 3 produkty – běžný účet, bankovní platební karta a stavební spoření. Životní pojištění využívá ¼ dotazovaných a za zmínku stojí ještě vkladní knížka, kterou využívá 19 žáků ze 100 dotazovaných. Ostatní produkty (8) využívá vždy méně než 10 žáků.

Běžný účet a bankovní platební kartu plánuje využívat nejvíce dotazovaných, je zajímavé, že žáci na 3. místě plánují využívat také penzijní připojištění. Dále jsou pro žáky zajímavé také stavební spoření a životní pojištění.

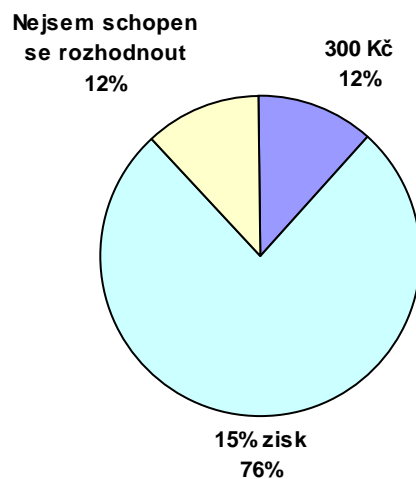
Žáci upřednostnili v odpovědích několik produktů, které využívat neplánují. Je zajímavé, že se jedná o úvěrové produkty. Žáci si tedy primárně uvědomují možné riziko platební neschopnosti související se zadlužením (je však pravděpodobné, že tato problematika je žákům spíše – co se týče množství informací – vzdálenější, viz. otázka č. 14).

U vzorového výzkumu byly uvedeny jako nejoblíbenější běžný účet, bankovní platební karta a stavební spoření, stejně jako u školního výzkumu. Další pořadí je také velmi podobné, k životnímu pojištění – co se využívání týče – se přidává ještě penzijní připojištění, což je pravděpodobně dáno průměrným vyšším věkem dotazovaných.

Jako velmi známý produkt, stejně jako u školního výzkumu, se objevuje vkladní knížka. Produkty, které dotazovaní plánují v budoucnu nejvíce využívat, jsou penzijní připojištění a životní pojištění (opět uvádí autorka vliv věku dotazovaných).

Stejně jako u školního výzkumu, jsou to nejvíce úvěrové produkty, které dotazovaní neplánují využívat. Mezi těmito produkty se objevuje i produkt spořicí – termínovaný účet, využívá jej pouze 17% dotazovaných.

13. Představte si, že investujete částku 3 000 Kč. Dal(a) byste přednost výnosu 300 Kč nebo výnosu 15% z investované částky?

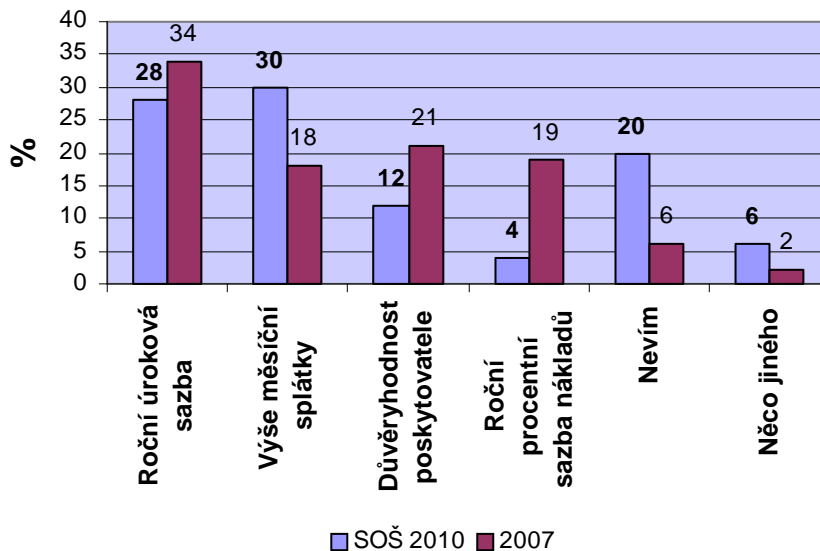

Zdroj: autorka

Komentář:

Jedná se o triviální početní otázku, proto bylo očekáváno vysoké procento správných odpovědí. Přesto byly se svou odpovědí úspěšné pouze $\frac{3}{4}$ žáků. Také u počtu těchto odpovědí je značná shoda se vzorovým výzkumem, kde správně odpovědělo 74% dotazovaných, 10% dotazovaných se nebylo schopno rozhodnout a 16% respondentů odpovědělo chybně.

14. Pokud byste si vybíral(a) spotřebitelský úvěr (např. na koupi televize, pračky), co by bylo nejdůležitějším kritériem?

Zdroj: autorka

Komentář:

U této otázky jsou odpovědi žáků překvapující. Roční procentní sazba nákladů patří k základním pojmům úvěrové problematiky, přesto je důležitým kritériem pouze pro 4% žáků, 20% žáků se nedokázalo rozhodnout a 6% žáků by se rozhodovalo podle jiného než uvedeného kritéria.

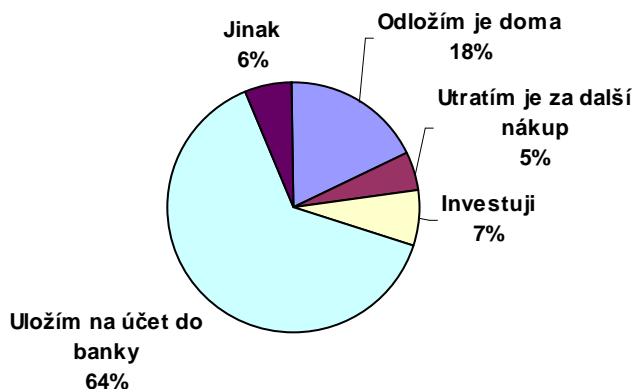
Na důvěryhodnost poskytovatele úvěru „sází“ 12% žáků. Téměř shodné procento odpovědí mají roční úroková sazba (28%) a výše měsíční splátky (30%). Procentuální zastoupení u těchto odpovědí je alarmující právě proto, že pohlížet na úvěr z hlediska roční úrokové sazby či výše měsíční splátky může být z hlediska možnosti splácet úvěr v budoucnosti velmi zavádějící.

U vzorového výzkumu uvádějí dotazovaní jako prioritní údaj pro výběr spotřebitelského úvěru výši roční úrokové sazby a to s výraznou převahou nad ostatními odpověďmi. Téměř stejný počet odpovědí dosazují důvěryhodnost poskytovatele, roční procentní sazba nákladů a výše měsíční splátky.

U obou výzkumů je zřejmé, že pojem roční procentní sazba nákladů, který je stěžejní pro správnou orientaci v úvěrové nabídce, ač v posledních letech mediálně zdůrazňován, dosud není mezi lidmi dostatečně známý.

15. Jak byste nejspíše naložil(a) s volnými peněžními prostředky ve výši 2 000 Kč, které by vám zbyly v každém měsíci?

Zdroj: autorka

Komentář:

Odpovědi u této otázky jsou uspokojivé, žáci mají tendenci své volné peněžní prostředky šetřit, ať už jako vklad u banky nebo je odloží doma. Nakládání s volnými finančními prostředky resp. jejich spoření patří obecně k palčivým problémům mladé generace, která raději než spoření financí preferuje jejich útratu.

Vzorový výzkum takto uspokojivých odpovědí nedosahuje. Nejvíce dotazovaných své finance odloží doma (37%), na účet do banky by odkládalo 30% respondentů a 22% dotazovaných utrácí finance za další nákupy.

Problém investování je viditelný u obou výzkumů – jedná se o oblast, která budí často u starší generace nedůvěru, mladí lidé pak nemusejí mít pro investování dostatečné znalosti. U vzorového výzkumu uvedlo možnost investování 8% dotazovaných, u školního výzkumu 7% žáků.

6 KLÍČOVÉ ROZDÍLY

V tomto bodě jsou uvedeny nejvýznamnější odlišnosti obou výzkumů. Jde o tvrzení orientovaná na výzkum uskutečněný na střední odborné škole.

- Žáci se svými znalostmi lépe orientují na finančním trhu než dotazovaní u vzorového výzkumu.
- Proti vzorovému výzkumu žáci významně upřednostňují jako zdroj informací internet, také informace získané ve škole se jim jeví jako vyhovující.
- Žáci chápou získávání těchto informací resp. znalostí z této oblasti jako důležitou součást svého vědění.
- Vzdělávání dospělé populace považují za velmi užitečné vzhledem ke každoročně narůstající zadluženosti dospělých občanů ČR.
- Školní vzdělávání je pro žáky zdrojem dostatečného množství informací pro orientaci v oblasti financí a bank a vzdělávání ve škole je tou nejpřijatelnější formou vzdělávání.
- Roční procentní sazba nákladů je pojmem pro žáky téměř neznámým, ač ve skutečnosti pro orientaci v úvěrové nabídce velmi významným.
- Velmi pozitivně může být hodnocen přístup k volným peněžním prostředkům – žáci významně upřednostňují vklad na účet u banky.

Kritéria, která se podílí na klíčových rozdílech u odpovědí obou výzkumů jsou především věk dotazovaných, životní zkušenosti a aktuální účast na vzdělávání.

7 ZVÝŠENÍ EFEKTIVNOSTI VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

7.1 Motivace žáka

Na základě praktických zkušeností autorky s výukou ekonomiky, resp. finanční gramotnosti, je zřejmé, že motivace žáka je klíčovým prvkem na cestě k jeho zainteresovanosti. To, jakým způsobem je žák motivován, má v důsledku vliv na výsledek jeho vzdělávání. Nezbytné je podnítit aktivitu žáků v hodině, umožnit žákům částečně (!) ovlivňovat průběh vyučování. Hlavním motivem pro žáka je možnost

současného a budoucího uplatnění svých znalostí a dovedností a tím praktické využití získaných informací, přičemž praktické příklady nemá žákům předkládat pouze učitel, ale oni sami by se měli na vyhledávání a vymýšlení příkladů z praxe podílet.

Zvýšení efektivnosti výuky a tím také žákovy motivace je možné díky kvalitně řízenému výukovému procesu. Takovým způsobem lze zvyšovat efektivnost výuky.

7.2 Způsob předávání informací

Ačkoli bylo napsáno již mnoho o netradičních způsobech výuky a potřebě tyto inovativní způsoby využívat, dle přesvědčení a zkušenosti autorky stále klasická výuka převládá. Běžná frontální výuka založená zejména na monologických metodách výuky je nezbytná, nicméně je nutno ji doplňovat méně tradičními způsoby výuky a vyvarovat se strohému výkladu, vyprávění, popisu či vysvětlování. Toto je další ze způsobů, jak výuku zefektivnit. Praktické využívání aktivizačních metod je snadnější zejména pokud je v předmětu možná skupinová výuka nebo je předmět vyučován v dělené třídě (autorka vyučuje také ekonomická cvičení, která – na rozdíl od výuky ekonomiky – probíhají v dělené třídě). Snáze se potom učitel může věnovat skupinovým činnostem, projektům, problémovým úkolům apod. Autorka si ověřila, že při seznamování žáků s novým učivem je vhodné vycházet z jejich zájmů a vědomostí. Ekonomické předměty jsou velmi vhodné ke zjišťování hloubky znalostí žáků u „nového“ tématu. Většina žáků má alespoň částečné povědomí o každém tématu, což je zapříčiněno především médií a tiskem. Diskuzí či jednoduchým dotazníkem může vyučující zjišťovat hloubku znalostí žáků a na základě výsledku volit formy a metody výuky, nejvhodnější didaktické pomůcky a také délku expoziční a fixační fáze didaktického procesu. To je způsob, který autorka prakticky vyzkoušela, ověřila jeho přínos pro výuku a může jej doporučit.

O využívání vědomostí v praxi nelze žákům pouze vykládat, je nutné jim také aplikaci vědomostí umožnit. Školní budova není jediným místem, kde se může žák dozvědět něco nového, je nutno jej konfrontovat se společností – žáci mohou navštěvovat finanční a vzdělávací instituce (banky, finanční společnosti, muzea, knihovny), besedovat s odborníky, účastnit se exkurzí. Velmi důležitá je také zpětná vazba od žáků k učitelům – žáci vyhodnocují informace, které touto cestou získají a sdělují, zda jim byl tento způsob výuky přínosem. Mohou připravovat výstupní materiály a hodnotit, zda jim tato skutečnost pomohla efektivněji porozumět učivu či získat nové informace. Správně motivovaný žák toto vše chápe jako jedinečnou

příležitost k přípravě na praktický život a zároveň se učí respektovat názory a postoje druhých.

K tomu, abychom žáka zaujali výkladem výrazně přispívají vhodné didaktické pomůcky, nepříliš běžně ve výuce užívané. Každý pedagog by měl být zdatný v užívání takových pomůcek, pokud chce aktivně využívat moderní způsoby výuky a výuku zefektivňovat – to by však bylo na samostatné téma jiné práce.

Při vlastní pedagogické činnosti se autorce osvědčilo užívání ne zcela tradičních didaktických pomůcek, což může výukový proces v očích žáků jistě zatraktivnit. Zejména při dělené výuce je možnost pracovat s počítači. Ty mohou být používány k vyhledávání informací, sledování výukového programu a v neposlední řadě také k testování znalostí žáka. Konkurentem klasické tabule či flipchartu je digitální projektor, který při výuce autorka využívá k velkoplošnému zobrazení zejména počítačového signálu. Pojmy není třeba žákům přepisovat, okamžitě mohou sledovat doprovodné vizualizace a takto pojatá výuka je pro žáky jistě zajímavější. Ve střední odborné škole, kde probíhal výzkum, jsou digitální projektory a osobní počítače součástí běžného vybavení každé kmenové třídy. Samostatnou kapitolou je využití interaktivní tabule ve výuce. Tyto tabule se stávají součástí moderních učeben i přes značnou finanční nákladnost. Velmi zajímavé je autentické využívání takové tabule, kdy určité téma můžeme představovat a zároveň žákům umožňujeme k tématu přispívat a vizualizaci dotvářet.

7.3 Postoj učitele

O působení učitele ve výchovně-vzdělávacím procesu bylo sepsáno mnoho článků a publikací. Rozbor tohoto tématu není úkolem této práce, autorka se zmíní spíše o zkušenostech praktických, o praktikách, které pomáhají zvyšovat efektivitu vyučovacího procesu. Aby se vyučujícímu podařilo motivovat žáky a tím nejvhodnějším způsobem jim předávat nové informace, musí žáci cítit iniciativu také ze strany vyučujícího, nikoli pouze tlak na svou osobu. Iniciativou je míněno být žákům dobrým partnerem, přinášet nové informace z oboru, být ochoten pracovat nad rámec svých povinností, být tvůrcem inovací v didaktickém procesu, nelítovat investovaného času a námahy a především vytvářet a podporovat pozitivní klima vyučovací hodiny.

ZÁVĚR

Pokud bychom měli udělat závěrečné shrnutí, můžeme říci, že výsledky obou výzkumů jsou velmi podobné. Vliv výuky základů finanční gramotnosti na znalosti žáků je zřejmý, stejně tak vidíme zájem žáků o tuto problematiku. Byla také potvrzena úvodní hypotéza, že informovanost žáků, ačkoliv ti se účastní výuky standardů finanční gramotnosti, je ovlivněna nejen prostředím školy a způsobem výuky, ale také zájmem o ekonomické vzdělávání. Náměty pro další zkvalitňování výuky finanční gramotnosti a podporu žakovských znalostí jsou popsány v předchozí kapitole, na tomto místě uvede autorka pouze shrnutí:

- klíčovým zdrojem žakovy motivace je jeho zainteresovanost pro výuku, kterou pedagog výrazně podpoří kvalitním vedením výukového procesu, zejména užíváním praktických příkladů ve výuce;
- nové informace z ekonomické reality předávat formou aktivizujících metod výuky, uplatňovat různé formy vyučování a užívat netradiční didaktické pomůcky a pokud je možné, volit také netradiční místa pro výuku resp. předávání informací žákům;
- pedagog musí být pro své žáky dobrým příkladem a s kladným přístupem k vyučovanému předmětu, pouze tak může zájem žáků o daný vyučovací předmět neustále zvyšovat.

Pro autorku bylo přínosem pracovat na výzkumu finanční gramotnosti, také proto, že výzkum byl prováděn na střední odborné škole, kde jako učitelka působí. Kromě odpovědí na konkrétní otázky si také pomohla ujasnit didaktické metody, formy a postupy, které zvolí pro zvládnutí žáky definovaného obtížného učiva.

Z uskutečněných výzkumů je zřejmé, že zavedení výuky základů finanční gramotnosti resp. sjednocení požadavků na takto vzdělávaného žáka je správným krokem, který může posloužit jako prevence proti finanční nestabilitě jednotlivců a rodin, proti chybnému spravování osobních či rodinných financí, proti předlužení apod. Takové vzdělávání může přispět k tomu, že se začneme o problematiku financí a finančních produktů zajímat dříve, než neznalostí svou finanční stabilitu ohrozíme.

SEZNAM PRAMENŮ

Klínský, P. aj. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2

Maňák, J., Švec, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6

Noveský, I. aj. *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha : COFET, 2009. ISBN 978-80-254-4207-4

Petrášková, V. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7394-233-5

Slavíková, L., Kučera, R., Linhart, P. *Vedení školy v praxi*. Praha : Raabe, 2003. ISBN 80-86307-13-1

Finanční gramotnost [online]. [cit. 21.8.2008] Dostupné z:
<http://www.cnb.cz/cs/spotrebitel/financni_gramotnost/index.html>

Finanční gramotnost a finanční vzdělávání – Milena Tichá [online]. [cit. 4.10.2009] Dostupné z:
<<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/6761/financni-gramotnost-a-financni-vzdelavani/>>

Kvantitativní výzkum pro MF – FINANČNÍ GRAMOTNOST (červen 2007) [online]. [cit. 13.12.2010] Dostupné z:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/fintrh_fin_vzdelavani_34424.html>

Národní strategie finančního vzdělávání [online]. [cit. 19.8.2010] Dostupné z:
<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani>>

Nová témata ve vzdělávání - etická výchova a finanční gramotnost [online]. [cit. 20.1.2010] Dostupné z:
<<http://www.ceskaskola.cz/2010/01/nova-temata-ve-vzdelavani-eticka.html>>

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách [online]. [cit. 18.12.2007] Dostupné z: <http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf>

PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník k bakalářské práci

DOTAZNÍK k bakalářské práci FINANČNÍ GRAMOTNOST PRO STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Prosím o vyplnění níže uvedeného dotazníku týkajícího se Vaší finanční gramotnosti. Jsou zjišťovány Vaše potřeby a názory na tuto problematiku. Dotazník je anonymní.

- 1. Hodnocení vlastní finanční gramotnosti - dle uvedené definice.**
Níže uvedenou definici si přečtete a pokuste se ohodnotit svou vlastní úroveň finanční gramotnosti známkou.

Definice

„Finančně gramotný občan chápe základní ekonomické souvislosti, orientuje se na trhu finančních produktů a služeb a je schopen odpovědně spravovat osobní nebo rodinný rozpočet včetně správy finančního majetku a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

- 1 = výborná znalost
2 = dobrá znalost
3 = průměrná znalost
4 = velmi malá znalost
5 = úplná neznalost
N = nevím

Místo pro Vaši odpověď

- 2. Dokážete se se svou znalostí dostatečně orientovat v nabídce konkrétních produktů a služeb na finančním trhu (spoření, úvěry, pojištění apod.)? Vaši odpověď zakroužkujte.**
- a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne
- 3. Brání Vám úroveň znalostí ve využívání nějakého produktu/služby na finančním trhu? Vaši odpověď zakroužkujte.**
- a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne
- 4. Pokud ano, můžete uvést u kterého typu produktů pocítujete největší omezení? Vaši odpověď zakroužkujte.**
- a) investiční produkty   b) úvěrové produkty   c) spořicí produkty
d) pojišťovací produkty   e) nevím   f) jiné.....

5. **Odkud nejčastěji získáváte informace ze světa financí? Vaši odpověď zakroužkujte.**

- a) přímo od poskytovatele produktu/služby (banka...)
- b) z tisku nebo z televize
- c) od známých či příbuzných
- d) od zprostředkovatele – finančního poradce
- e) na internetu
- f) od České národní banky
- g) od Ministerstva financí
- h) od profesního sdružení (Česká bankovní asociace...)
- i) od sdružení na ochranu zájmů spotřebitelů
- j) ve škole
- k) nevím
- l) jinde (uveďte prosím kde) .....

6. **Je podle Vás důležité, abyste znal(a) pojmy z finanční oblasti a rozuměl(a) jim? Vaši odpověď zakroužkujte.**

- a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

7. **Jaký je Váš názor na myšlenku vzdělávat dospělou populaci v oblasti hospodaření s penězi (např. rodinný rozpočet, nejvhodnější investice, úvěr)? Vaši odpověď zakroužkujte a k odpovědi doplňte komentář. Považujete to z Vašeho pohledu za :**

- a) velmi užitečné   b) spíše užitečné   c) nevím   d) spíše zbytečné   e) zcela zbytečné

Komentář :

8. **Domníváte se, že jste získal(a) (získáváte) prostřednictvím školního vzdělávání dostatek informací pro orientaci v oblasti financí a bank? Vaši odpověď zakroužkujte a k odpovědi doplňte komentář.**

- a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Komentář :

9. **Domníváte se, že by bylo vhodné, aby pojmy z oblasti finančního světa (např. bankovníctví, pojišťovnictví, stavební spoření, investice) byly obsaženy ve školních osnovách? Vaši odpověď zakroužkujte.**

Ve školních osnovách na základní škole :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Ve školních osnovách na střední škole :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

10. **Kde a jakou formou byste měl(a) zájem se dále finančně vzdělávat a získávat informace z oblasti financí? U každé možnosti zakroužkujte pro Vás nejvhodnější odpověď.**

Doma (pomocí letáků, brožur, internetu) :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Prostřednictvím odborných příloh v tisku :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Prostřednictvím specializovaných TV pořadů :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Na specializovaných kurzech, seminářích :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Ve škole :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

11. **Myslíte si, že by bylo vhodné, aby se žáci ve škole učili :**

Jaké jsou principy sestavování osobního rozpočtu (zakroužkujte odpověď) :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Jaký správný způsob zvolit pro investování volných finančních prostředků (zakroužkujte odpověď):

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

Jak si správně vybrat z nabídek úvěrů (zakroužkujte odpověď) :

a) určitě ano   b) spíše ano   c) nevím   d) spíše ne   e) určitě ne

12. **Řekněte prosím, zda uvedený produkt znáte, zda jej využíváte (Vy osobně nebo Vaše domácnost), jeho využití zvažujete nebo produkt vůbec neznáte. V každém řádku zakřížkujte Vaši odpověď, v jednom řádku může být i více křížků (X).**

Název produktu	Znám	Využívám	Plánuji využívat	Neplánuji využívat	Neznám
Běžný účet					
Bankovní platební karta					
Stavební spoření					
Penzijní připojištění					
Vkladní knížka					
Životní pojištění					
Termínovaný, spořicí účet					
Úvěrová karta vydaná bankou					
Úvěr ze stavebního spoření					
Spotřebitelský úvěr					
Leasing					
Hypoteční úvěr					
Investiční, podílové fondy					

13. Představte si, že investujete částku 3 000 Kč. Dal(a) byste přednost výnosu 300 Kč nebo výnosu 15% z investované částky? Zakroužkujte Vaši odpověď.

- a) 300 Kč   b) 15%   c) Nejsem schopen se rozhodnout

14. Pokud byste si vybíral(a) spotřebitelský úvěr (např. na koupi televize, pračky), co by bylo nejdůležitějším kritériem? Zakroužkujte Vaši odpověď.

- a) Roční úroková sazba
b) Výše měsíční splátky
c) Důvěryhodnost poskytovatele (např. banky)
d) RPSN (roční procentní sazba nákladů)
e) Nevím
f) Něco jiného .....

15. Jak byste nejspíše naložil(a) s volnými peněžními prostředky ve výši 2 000 Kč, které by vám zbyly v každém měsíci? Zakroužkujte Vaši odpověď.

- a) Odložím je doma
b) Utratím je za další nákup
c) Investuji (např. do podílových fondů)
d) Uložím na účet do banky
e) Jinak .....

Děkuji za vyplnění dotazníku, ještě prosím uveďte doplňující údaje.

Doplňte svůj věk Zaškrtněte pohlaví : muž žena

Příloha 2 : Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Obsah vzdělávání	Výsledky vzdělávání žáka
<u>PENÍZE</u>	
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kurzovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH - vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období... - rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit
<u>HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTÍ</u>	
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti - navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti
<u>FINANČNÍ PRODUKTY</u>	
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...) - vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu - posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení - vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby
<u>PRÁVA SPOTŘEBITELE</u>	
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek